

УДК 343.985.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-3-258-265

Тарас ВОЛКОВ[©]

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗРОБКИ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК

У статті розглянуто наукові підходи та думки вчених-криміналістів щодо поняття криміналістичної методики. Проаналізовано об'єкт дослідження криміналістичної методики, яким є діяльність з розслідування злочинів. Розглянуто джерела формування криміналістичних методик, а саме правові норми, теоретичні положення криміналістики та інших споріднених галузей знань, а також практика розслідування кримінальних правопорушень. Надано увагу практичному використанню розроблених наукою криміналістичних методик. Обґрунтовано необхідність створення окремих міжвидових методик розслідування певних груп кримінальних правопорушень.

Ключові слова: кримінальне провадження, криміналістична методика, слідчий, об'єкт криміналістичної методики, міжвидові криміналістичні методики.

Постановка проблеми. Криміналістична методика як наукова концепція та окремий розділ криміналістики почала формуватися у 1930-х роках двадцятого століття, але й досі науковці та практики сперечаються щодо окремих її положень. Таке становище є зрозумілим, оскільки будь-яка наукова категорія, а тим більше така, що має тісний зв'язок з практичною діяльністю, має переосмислюватись залежності від постійно виникаючих обставин, пов'язаних з розвитком суспільних відносин, вдосконаленням науково-технічних засобів, появою нових наукових теорій та механізмів їх реалізації.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Криміналістична методика, або методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень пройшла довгий шлях становлення. На її формування та розвиток вплинули праці вітчизняних вчених Ю. Алєніна, Л. Аркуші, І. Басистої, В. Бахіна, В. Берназа, А. Волобуєва, І. Гори, В. Дрозд, М. Єфімова, В. Журавля, А. Іщенко, Н. Клименко, І. Когутича, В. Колесника, О. Колесниченка, В. Коновалової, В. Корж, В. Кузьмічова, В. Лисенка, В. Лисиченка, Л. Лобойка, В. Лукашевича, Є. Лук'янчикова, Г. Матусовського, С. Мінченка, О. Одерія, І. Пирога, В. Плетенця, М. Погорецького, О. Пчеліної, М. Салтевського, М. Сегая, Д. Сергєєвої, С. Слінька, С. Стахівського, Р. Степанюка, А. Столітнього, В. Стратонова, В. Тертишника, В. Тіщенко, В. Уварова, Л. Удалової, І. Хараберюша, П. Цимбала, М. Цуцкірідзе, К. Чаплинського, С. Чернявського, Ю. Черноус, В. Шевчука, В. Шепітька, М. Щербаковського, Б. Щура, В. Юсупова, О. Юхна тощо. Наукові здобутки зазначених вчених зробили значний внесок у розвиток теорії криміналістичної методики, однак, і досі дискусійними залишаються окремі питання об'єкта дослідження криміналістичної методики та, відповідно, доцільності та напрямів розробки нових криміналістичних методик.

Метою статті є аналіз наявних наукових концепцій щодо об'єкта дослідження та джерел формування криміналістичних методик та обґрунтування необхідності створення міжвидової методики розслідування кримінальних правопорушень проти власності.

Виклад основного матеріалу. Для формування власної концепції методики розслідування злочинів проти власності розглянемо основні теоретичні положення та наукові думки, що є основою криміналістичної методики.

Загальноприйнятим, досить простим та поряд з цим всеохоплюючим, на нашу думку, є визначення криміналістичної методики, запропоноване В. Шепітьком як системи наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації і

© Т. Воліков. 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2387-1410>

k_ksmp@dduvs.in.ua

здійснення розслідування та запобігання окремих видів злочинів [1, с. 179; 2, с. 269]. Інші науковці, як правило, дещо розширюють визначення криміналістичної методики, по суті не змінюючи її зміст. Наприклад, на думку М. Салтевського, криміналістична методика – це «завершальний розділ науки криміналістики, який являє собою систему наукових положень (закономірностей, принципів) і розроблених на їх основі практичних рекомендацій (алгоритмів, програм), що забезпечують оптимальну організацію розслідування і попередження окремих видів злочинів» [3, с. 411]. Близьким до цього є визначення, запропоноване представниками наукової школи Національної академії внутрішніх справ, які у своєму підручнику визначають криміналістичну методику як «завершальний розділ науки криміналістики, що являє собою систему наукових положень і сформованих на їх основі практичних рекомендацій, що забезпечують ефективність діяльності слідчого та інших компетентних суб'єктів з розслідування та попередження окремих видів кримінальних правопорушень» [4]. Представники наукової школи Харківського національного університету внутрішніх справ (А. Волобуєв) зазначають, що «криміналістична методика є заключним розділом криміналістики, в якому розробляються теоретичні положення та практичні рекомендації з розслідування окремих видів злочинів з урахуванням їх особливостей. Тобто, методика є сукупністю своєрідних програм (алгоритмів) розслідування злочинів, а її практичні рекомендації спираються на наукові положення, які формуються в результаті вивчення конкретного об'єкта – сукупності певних явищ дійсності» [5, с. 5]. Обґрунтованою, на нашу думку, є позиція О. Дуфенюк, висловлена у підручнику з криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ. Авторка зазначає, що єдиного визначення криміналістичної методики немає, оскільки у наведених різними науковцями визначеннях «ідеться не стільки про існування принципово відмінних понять, скільки про своєрідне авторське трактування одного й того ж об'єкта пізнання засобами спеціальної юридичної лексики у цій сфері». Ми також погоджуємося з твердженням авторки, що більшість науковців розглядають криміналістичну методику у поєднанні двох складових – теорії і практики. Відповідно до цього авторка розглядає криміналістичну методику як: а) розділ криміналістики, предметом якого є вивчення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо організації, керівництва планування та провадження, виявлення та розслідування окремих видів кримінальних правопорушень (теоретична аспект); б) науково обґрунтований процес застосування у практичній діяльності органів досудового слідства криміналістичних методів і засобів розслідування певних видів кримінальних правопорушень (практичний аспект) [6, с. 499–500]. Вчені-криміналісти наукової школи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ визначають криміналістичну методику як «систему наукових положень, що вивчає закономірності організації та здійснення виявлення, розслідування і запобігання окремих видів або груп злочинів, розробляє рекомендації по ефективному проведенню досудового розслідування на основі існуючих закономірностей» [7, с. 341, 8, с. 10].

З наведених визначень криміналістичної методики зрозуміло, що більшість вчених розглядають її у трьох напрямках: а) як розділ криміналістики; б) як методика розслідування певного виду або різновиду злочину (окремі криміналістичні методики): методика розслідування вбивств, зґвалтувань, крадіжок, вимагань, розбоїв тощо; в) як переломлення видової методики до конкретного злочину (в практичному аспекті). Також єдиною є думка науковців щодо системи криміналістичної методики, що складається з двох розділів: загальні або концептуальні положення, де розглядаються питання, від яких у підсумку залежить створення ефективних окремих методик, що застосовуються правоохоронцями. Зокрема, це такі питання, як поняття, система, завдання, принципи методики, її зв'язок з іншими розділами криміналістики; класифікація окремих методик та їх будова; поняття та структура криміналістичної характеристики; загальні положення взаємодії, профілактичної діяльності під час організації і проведення розслідування; поняття слідчої ситуації, етапів розслідування та їх зміст. Окремі криміналістичні методики являють собою самостійні внутрішньо структуровані комплекси порад та рекомендацій з організації виявлення та проведення розслідування окремих видів (груп) кримінальних правопорушень, а також їх запобігання, що розробляються для потреб правоохоронної практики [7, с. 341].

Щодо об'єкта пізнання криміналістичної методики думки вчених єдині лише у тому аспекті, що ним беззаперечно є слідча діяльність, або діяльність з розслідування кримінальних правопорушень. Однак спірним є питання щодо злочинної діяльності, як

об'єкта пізнання криміналістичної методики. Зокрема, на думку В. Бахіна та Н. Карпова, для розкриття та розслідування злочинів і загалом для протидії злочинності необхідно вивчати не тільки, хто та як вчиняє злочин, але й як побудовано злочинний світ, які дії та в який спосіб здійснюються злочинцями для забезпечення своєї життєдіяльності поза межами безпосереднього вчинення злочину [9, с. 4]. Такої ж думки дотримуються А. Іщенко та В. Кузьмічов, зазначаючи, що для удосконалення засобів та методів боротьби зі злочинністю недостатньо вивчати тільки злочин та способи його вчинення, необхідно досліджувати злочинну діяльність як соціальне явище, оскільки протидіяти злочинності старими засобами на сьогодні неможливо [10, с. 132–141]. Як об'єкт вивчення криміналістичної методики поряд зі слідчою визнає злочинну діяльність А. Волобуєв, зазначаючи, що «замало знати, як діяв слідчий у тій чи іншій ситуації, не менш важливо пояснити, чому він вибрав саме таку послідовність дій. Очевидно, що для відповіді на це питання необхідно враховувати особливості вчинення злочинів окремих видів (місце, час та обстановку, способи злочинів і характерні сліди, які вони залишають, особливості злочинців та ін.). Тому об'єктом вивчення методики є також і діяльність злочинців, яка в криміналістиці визначається як механізм учинення злочинів окремих видів» [5, с. 6]. Ми погоджуємось з твердженням вченого, що механізм вчинення злочину, який саме полягає у безпосередніх діях злочинця під час вчинення злочину, є об'єктом вивчення криміналістики загалом та криміналістичної методики зокрема. Але ж про механізм вчинення злочину ми можемо робити висновки, вивчаючи сліди, що залишив злочинець, опис яких є у протоколі огляду; досліджуючи протоколи інших слідчих (розшукових) дій, зокрема слідчого експерименту, допиту, що є продуктом діяльності слідчого, тобто фактично вивчаючи слідчу діяльність. Крім того, механізм вчинення конкретного злочину є лише невеликою частиною злочинної діяльності, що пов'язана безпосередньо з вчиненням злочину, а не злочинністю, як соціальним явищем.

Загалом, на нашу думку, об'єктом вивчення криміналістичної методики є діяльність, безпосередньо пов'язана з розслідуванням кримінальних правопорушень з відповідними суб'єктами, чітко визначеними КПК України та іншими нормативно-правовими актами: слідча діяльність, суб'єктами якої є прокурор (ст. 36 КПК), слідчий (ст. 40 КПК) та дізнавач (ст. 40¹ КПК); оперативно-розшукова діяльність, суб'єктами якої є працівники оперативних підрозділів (ст. 41); експертна, суб'єктами якої є експерт (ст. 69 КПК) та спеціаліст (ст. 71 КПК). Щодо експертної діяльності ми погоджуємось з думкою І. Пирого, який вважає, що її суб'єктами є особи, які володіють спеціальними знаннями, тобто не тільки експерти, які виконують експертизи, а і спеціалісти, як учасники слідчих (розшукових) дій [11, с. 37].

Окрім того, вчені-криміналісти або будь-які дослідники не мають змоги безпосередньо вивчати злочинну діяльність, оскільки зазначене можливо лише за безпосередньої участі у кримінальних угрупованнях, що є злочином. Діяльність з розслідування кримінальних правопорушень дослідник має змогу вивчати як безпосередньо, так і опосередковано. Ми не погоджуємось з твердженням В. Тіщенка, який також визначає об'єктом дослідження криміналістичної методики злочинну діяльність та при цьому зазначає, що діяльність з розслідування вченим не вивчає безпосередньо, оскільки не є учасником кримінального процесу. «Вивчення як злочину, так і слідчої діяльності, – зазначає автор, – здійснюється дослідником опосередковано, шляхом аналізу та узагальнень матеріалів слідчої і судової практики, кримінальних справ, проведення анкетування слідчих й інших робітників правоохоронних органів». Дійсно, названими автором способами слідча діяльність вивчається опосередковано. Але ж проблема є в тому, що, на наше впевнене переконання, вченими-криміналістами, які розробляють засоби та методи протидії злочинності, не можуть бути особи, які не мають практичного досвіду роботи у правоохоронних органах, зокрема в слідчих, оперативних або експертних підрозділах. Проведеними нами дослідженнями встановлено, що приблизно 60 % практичних працівників слідчих підрозділів не знайомі з останніми розробками в галузі криміналістичної методики. А ті слідчі, які знайомі з основними розробками науковців, використовують їх на 25 % з причини їх недосконалості, «відірваності» від практики розслідування, наповненості зайвим теоретичним матеріалом та відсутністю чітких алгоритмів розслідування окремих видів злочинів. З огляду на зазначене вище, одним з напрямів підвищення ефективності підготовки правоохоронців в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України є направлення науково-педагогічних працівників, які водночас працюють над дисертаційними

дослідженнями, у практичні підрозділи.

Висловлюючись проти визнання злочинної діяльності об'єктом дослідження криміналістичної методики, не можна не зважати на наявний зв'язок між діяльністю з розслідування кримінальних правопорушень та злочинною діяльністю. Практичні прийоми, засоби та методи, що застосовуються суб'єктами розслідування, узагальнюються науковцями, які вдосконалюють наявні та розробляють нові засоби. Всі наукові розробки у цьому напрямі вивчаються злочинцями, які, зі свого боку, розробляють нові засоби та методи приховування, фальсифікації слідів злочину та інші форми протидії розслідуванню. Для запобігання злочинній діяльності у цьому напрямі, на нашу думку, окремі положення криміналістичної методики не повинні бути загальнодоступними, а літературні джерела, що містять засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень повинні бути з обмеженим доступом, з грифом «для службового використання» або «таємно».

Джерелами криміналістичної методики, тобто вихідними положеннями, закономірностями, що впливають на формування концептуальних основ і нових методик розслідування більшість вчених-криміналістів справедливо вважають: правові норми, зокрема кримінального та кримінально-процесуального законодавства, що встановлюють ознаки складу кримінального правопорушення, а також предмет та межі доказування під час розслідування у кримінальних провадженнях; розділи криміналістики: загальної теорії криміналістики, криміналістичної техніки та криміналістичної тактики, а також теоретичні положення інших, тісно пов'язаних з криміналістикою, наук; практика розслідування кримінальних правопорушень, зокрема слідча, експертна, оперативно-розшукова, прокурорська, судова діяльність.

На сьогодні криміналістику визначають як юридичну науку, хоча й досі серед науковців тривають дискусії щодо цього. Як у будь-якої юридичної науки, в криміналістиці основним джерелом формування її положень є норми права. Серед нормативно-правових джерел, що відіграють провідну роль у формуванні криміналістичної методики, потрібно виділити чотири блоки: а) Конституція України та норми міжнародного права; б) кодифіковані законодавчі акти, зокрема Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси; в) закони України; г) галузеві (підзаконні) нормативно-правові акти: накази та розпорядження окремих міністерств та відомств.

Конституція України, як Основний закон прямої дії, визначає концептуальні права та свободи людини, а також повноваження органів державної влади та окремих правоохоронних і судових органів: прокуратури, адвокатури, суду. Положення Конституції України базуються на Загальній декларації прав людини 1948 р. Суттєве значення на сьогодні відіграє Європейська Конвенція з прав людини, якою запроваджено судовий механізм захисту соціальних, політичних, економічних і культурних прав та свобод людини, визнаних міжнародним правом в країнах-членах Ради Європи. Відповідно формування методик розслідування повинно враховувати не тільки положення зазначеного документа, а й практику Європейського суду з прав людини.

Зважаючи на сучасне політичне становище України, що перебуває у стані війни, спостерігається значне збільшення злочинів проти основ національної безпеки та злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни; пропаганда війни; порушення законів та звичаїв війни; геноцид; найманство тощо. Відповідно, перспективним напрямом є розробка криміналістичних методик саме цих злочинів, при створенні яких потрібно зважати на такі нормативні джерела, як Женевська конвенція, що закріплює у міжнародному гуманітарному праві норми щодо гуманного ставлення до людей під час війни та Римський статут Міжнародного Кримінального Суду, до компетенції якого входить притягнення до відповідальності осіб, які вчинили воєнні злочини та злочини проти людяності. Відповідно, потрібно використовувати також практику Міжнародного Кримінального Суду.

Найважливіше значення для криміналістичної методики загалом мають вимоги кримінально-процесуального закону про проведення швидкого, повного та неупередженого розслідування, що у поєднанні з правилом щодо неухильного забезпечення встановлених законом процесуальних гарантій, прав та інтересів учасників процесу зобов'язують слідчого виключити односторонній підхід до процесу розслідування, унеможливлення будь-якої упередженості своїх дій. Кримінальний кодекс, що встановлює норми кримінального права, є важливим джерелом криміналістичної

методики, оскільки встановлює кваліфікаційні ознаки складу злочину, що визначає конкретні завдання розслідування та коло обставин, що підлягають встановленню, дослідженню та доказуванню. Кримінальний процесуальний кодекс встановлює загальний процесуальний порядок розслідування та зумовлює передбачену криміналістичними методиками його періодизацію і певною мірою планування досудового слідства. Кримінально-процесуальний закон наводить вичерпний перелік слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких здійснюється доказування. Природньо, що під час розробки окремих криміналістичних методик алгоритми розслідування потрібно наповнювати лише тими діями, що регламентовані законом.

Законодавство України має значення під час формування криміналістичних методик, оскільки регламентує окремі види діяльності суб'єктів розслідування. Наприклад, це такі закони, як: «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру» «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про судову експертизу» тощо.

Підзаконні нормативно-правові акти регламентують окремі напрями діяльності суб'єктів розслідування або зазначають рекомендації щодо розслідування окремих груп злочинів. Наприклад, такі нормативні акти: постанови Пленуму Верховного Суду України: «Про судову практику у справах про хуліганство», «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», накази: Міністерства охорони здоров'я України «Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень», МВС України «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України», Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень».

На важливість наукових розробок для формування криміналістичної методики звертали увагу велика кількість вчених-криміналістів. Зокрема, М. Салтєвський щодо криміналістичної методики зазначав, що «джерелом формування методичних рекомендацій є досягнення науки, передусім криміналістики, теорії ідентифікації, криміналістичної техніки, основ слідознавства, судової одорології і фоноскопії, прогностики і системного підходу в криміналістичній тактиці» [3, с. 413]. На думку вченого, зазначене впливає на: а) розробку нових технічних і тактичних засобів і прийомів, що обумовлюють необхідність створення нових методичних рекомендацій для використання у процесі розслідування; б) виявлення невідповідності методичних рекомендацій вирішуваним завданням розслідування у сучасних умовах, що змінилися (поява нових способів вчинення злочинів, зміна характеру доказової інформації і можливостей її збирання, оцінки та використання).

Дійсно, криміналістична методика тісно пов'язана з іншими розділами науки криміналістики – загальною теорією, криміналістичною технікою, криміналістичною тактикою. Техніко-криміналістичні засоби та методи, тактико-криміналістичні та організаційні прийоми та рекомендації розраховані на використання їх під час розслідування будь-яких видів кримінальних правопорушень. Однак, наприклад, види та характер утворення слідів, що зазвичай залишаються на місці події, а також особливості їх виявлення та вилучення під час розслідування, наприклад, крадіжок та злочинів у сфері комп'ютерної інформації значно відрізняються; не менші відмінності є й у тактиці допиту свідків і підозрюваних, особливостях планування тощо. Рекомендації, що містяться в криміналістичній методиці, забезпечують можливість найбільш ефективного застосування засобів, прийомів та методів, розроблених в інших розділах криміналістики, під час розслідування конкретних видів та груп кримінальних проваджень.

Автори підручника з криміналістики важливим джерелом методичних рекомендацій з криміналістичної методики визначають наукові досягнення суміжних галузей знань: юридичної психології, військової балістики, судової ентомології, судової медицини, інформаційних технологій, психології, науки управління, хімії, фізики, кібернетики тощо. Отже, на думку вчених, криміналістична методика широко використовує досягнення інших наук для забезпечення ефективності своїх рекомендацій. При цьому окремі положення використовуються на практиці без змін, а інші застосовуються після їх пристосування з метою криміналістичного забезпечення кримінального провадження [4].

Серед наукових робіт, що впливають на розвиток криміналістичної методики,

О. Дуфенюк виділяє дисертації та інші види науково-дослідної роботи. Проведений авторкою аналіз дисертаційних робіт, захищених протягом років незалежності України, дає змогу констатувати щодо зростання уваги наукової громадськості до проблем криміналістичної методики. Зокрема, найбільшою популярністю вирізняється тематика розслідування злочинів проти особи, проти власності, у сфері господарської та економічної діяльності, протидії кіберзлочинності, а також корисливо-насильницької організованої злочинної діяльності [6, с. 503]. Проте виникнення нових видів кримінальних правопорушень постійно вимагає розробки нових та вдосконалення наявних методик розслідування.

Взаємозв'язок науки та практики розслідування злочинів є одним з вихідних положень та джерелом методичних розробок всієї криміналістики, включно з криміналістичною методикою. Дані слідчої, експертної та судової практики є основою пізнання злочинної діяльності та розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень. Рекомендації, алгоритми дій слідчого, розроблені криміналістичною методикою, проходять перевірку слідчими під час розслідування конкретних кримінальних проваджень. Слідча практика є замовником розробки та вдосконалення окремих методик розслідування кримінальних правопорушень і виконавцем отриманих рекомендацій. За результатами своєї діяльності практичні працівники пропонують нові, вироблені практикою, засоби та методи розслідування для їх наукового узагальнення та дослідження. До джерел криміналістичної методики А. Волобуєв відносить також кримінальну (злочинну) діяльність [5, с. 7], що, на нашу думку, є не зовсім правильним, оскільки дії злочинців під час вчинення кримінальних правопорушень пізнаються опосередковано через вивчення матеріалів кримінальних проваджень, тобто слідчої практики. Тому ми не виділяли б злочинну діяльність як окреме джерело криміналістичної методики.

Зважаючи на об'єкт дослідження та джерела формування криміналістичної методики, можна зазначити, що її основним завданням є надання рекомендацій щодо забезпечення всебічного, повного, об'єктивного дослідження всіх обставин протиправного діяння та притягнення винних до кримінальної відповідальності, тобто швидкого і повного розслідування кримінальних правопорушень на основі правильного застосування законів та інших нормативно-правових актів. Зазначене завдання досягається визначенням можливих ситуацій, що можуть виникнути під час розслідування та розробки алгоритмів дій слідчого, тобто комплексом організаційних, слідчих (розшукових) дій щодо їх вирішення.

Видові та внутрішньовидові методики мають велике значення як для практики розслідування, так і для теорії криміналістики, тому що вони є досить конкретними та містять чіткий алгоритм дій для суб'єктів розслідування. Але останнім часом у криміналістиці спостерігається тенденція щодо розробки так званих міжвидових методик, що являють собою сукупність методичних і тактичних положень, спрямованих на підвищення результативності розслідування кримінальних правопорушень певної категорії загалом і також містять вказівки на особливості розслідування окремих видів, що входять до неї [12–16]. Зазначені здобутки вчених цілком обґрунтовані. Загальні положення міжвидової методики використовуються слідчим протягом всього розслідування, що дозволяє викривати протиправну діяльність у повному обсязі. Доцільність розробки міжвидових методик зумовлена також тим, що на момент початку розслідування не завжди можна дати однозначну кримінально-правову кваліфікацію події, а отже, правильно вибрати відповідну видову методику розслідування. Водночас криміналістична оцінка вихідної інформації дозволяє дуже точно віднести конкретний випадок до певного типу, роду, категорії правопорушень, правильно вибрати напрям і тактичні завдання розслідування. Такі методики сприяють також системному і водночас виборчому підходу до розслідування низки однотипних злочинів.

Висновки. Криміналістична методика як розділ науки криміналістики являє собою систему наукових положень та розроблених на їх основі практичних рекомендацій щодо розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Об'єктом вивчення криміналістичної методики є діяльність, безпосередньо пов'язана з розслідуванням кримінальних правопорушень з відповідними суб'єктами, чітко визначеними нормативно-правовими актами. Джерелами криміналістичної методики можна вважати: правові норми, зокрема кримінального та кримінально-процесуального законодавства, що встановлюють ознаки складу кримінального правопорушення, а також предмет та межі

доказування під час розслідування у кримінальних провадженнях; теоретичні положення криміналістики інших, тісно пов'язаних з нею наук; практику розслідування кримінальних правопорушень. Перспективним напрямом подальших наукових розробок в галузі криміналістики є створення міжвидових криміналістичних методик, що об'єднують групи однорідних кримінальних правопорушень, характеризуються найбільшим рівнем узагальнення та можуть бути використані практичними працівниками на будь-якому етапі розслідування.

Список використаних джерел

1. Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. Настільна книга слідчого: науково–практ. видання для слідчих і дізнавачів. 2-е вид. перероб. і допов. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 728 с.
2. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. Криміналістика : підручник / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2008. 464 с.
3. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.
4. Криміналістика : мультимедійний підручник. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/criminalistics/info/lec22.html> (дата звернення: 11.09.2023).
5. Волобуєв А. Ф., Одерій О. В., Степанюк Р. Л. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. Т. 2 312 с.
6. Благута Р. І., Гарасимів О. І., Дуфенюк О. М. Криміналістика : підручник. / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 3-тє вид., перероб. та допов. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 948 с.
7. Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В., Плетенець В. М., Чаплинська Ю. А. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ; 2-е вид. перероб. і допов. Дніпро : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
8. Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень : підруч. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 271 с.
9. Бахін В. П., Карпов Н. С. Деякі аспекти вивчення практики боротьби зі злочинністю. Київ, 2002. 458 с.
10. Бахін В. П., Іщенко А. В., Кузьмічов В. С. Щодо необхідності нових форм та методів боротьби зі злочинністю. *Вісник Дніпропетровського університету. Правознавство*. 1995. Вип. 2. С. 132–141.
11. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
12. Пчеліна О. В. Теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності : монографія. Харків : ТОВ «У справі», 2017. 524 с.
13. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. Харків : Ніка Нова, 2012. 382 с.
14. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 528.
15. Єфімов М. М. Методика розслідування кримінальних правопорушень проти моральності: наукові та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 392 с.
16. Тищенко В. В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз : монографія. Одеса : Юрид. літ-ра, 2002. 360 с.

Надійшла до редакції 07.09.2023

References

1. Panov, M. I., Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O. (2007) *Nastilna knyha slidchoho: naukovo–prakt. vydannia dlia slidchych i diznavachiv* [Desk book of the investigator: science and practice. publication for investigators and inquirers]. 2-e vyd. pererob. i dopov. Kyiv : Vyd. Dim «In Yure», 728 p. [in Ukr.].
2. Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O., Zhuravel, V. A. *Kryminalistyka* (2008) *Kryminalistyka* [Criminalistics] : pidruchnyk / za red. prof. V. Yu. Shepitka. 4-e vyd., pererob. i dopov. Kharkiv : Pravo., 464 p. [in Ukr.].
3. Saltevskiy, M. V. (2005) *Kryminalistyka (u suchasnomu vyhliadi)* [Forensics (in its modern form)] : pidruchnyk. Kyiv : Kondor, 588 p. [in Ukr.].
4. *Kryminalistyka* [Criminalistics] : multymediinyi pidruchnyk. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/criminalistics/info/lec22.html>. (access date: 11.09.2023). [in Ukr.].
5. Volobuiev A. F., Oderii O. V., Stepaniuk R. L. (2018) *Kryminalistyka* [Criminalistics] : pidruchnyk : u 2 t. / za zah. red. A. F. Volobuieva, R. L. Stepaniuka, V. O. Maliarovoi / MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, vol. 2, 312 p. [in Ukr.].
6. Blahuta, R. I., Harasymiv, O. I., Dufeniuk, O. M. (2016) *Kryminalistyka* [Criminalistics] :

- pidruchnyk. / za zah. red. Ye. V. Priakhina. 3-tie vyd., pererob. ta dopov. Lviv : LvDUVS, 948 p. [in Ukr.].
7. Chaplynskyi, K. O., Luskatov, O. V., Pyrih, I. V., Pletenets, V. M., Chaplynska, Yu. A. (2017) Kryminalistyka [Criminalistics] : pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. ; 2-e vyd. pererob. i dopov. Dnipro : DDUVS; Lira LTD, 480 p. [in Ukr.].
8. Yefimov, M. M., Pyrih, I. V. (2022) Metodyka rozsliduvannia okremykh vydiv kryminalnykh pravoporushen [Methods of investigation of certain types of criminal offenses] : pidruch. Dnipro : Vydavets Bila K. O., 271 p. [in Ukr.].
9. Bakhin, V. P., Karpov, N. S. (2002) Deiaki aspekty vyvchennia praktyky borotby zi zlochynnistiu [Some aspects of studying the practice of fighting crime]. Kyiv, 458 p. [in Ukr.].
10. Bakhin, V. P., Ishchenko, A. V., Kuzmichov, V. S. (1995) Shchodo neobkhidnosti novykh form ta metodiv borotby zi zlochynnistiu [Regarding the need for new forms and methods of fighting crime]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Pravoznavstvo*. Issue 2, pp. 132–141. [in Ukr.].
11. Pyrih, I. V. (2015) Teoretyko-prykladni problemy ekspertnoho zabezpechennia dosudovoho rozsliduvannia [Theoretical and applied problems of expert provision of pre-trial investigation] : monohrafiia. Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav; Lira LTD, 432 p. [in Ukr.].
12. Pchelina, O. V. (2017) Teoretychni osnovy formuvannia ta realizatsii metodyky rozsliduvannia zlochniv u sferi sluzhbovoi diialnosti [Theoretical foundations of the formation and implementation of the methodology of investigation of crimes in the field of official activity] : monohrafiia. Kharkiv : TOV «U spravi», 524 p. [in Ukr.].
13. Stepaniuk, R. L. (2012) Kryminalistychne zabezpechennia rozsliduvannia zlochniv, vchynenykh u biudzhethnii sferi Ukrainy [Forensic investigation of crimes committed in the budgetary sphere of Ukraine] : monohrafiia; za zah. red. d-ra yuryd. nauk, prof. A. F. Volobuieva. Kharkiv : Nika Nova, 382 p. [in Ukr.].
14. Oderii, O. V. (2015) Teoriia i praktyka rozsliduvannia zlochniv proty dovkillia [Theory and practice of investigating crimes against the environment] : monohrafiia. Kharkiv : Disa plus, 528 p. [in Ukr.].
15. Iefimov, M. M. (2020) Metodyka rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen proty moralnosti: naukovy ta prakseolohichni osnovy [Methods of investigation of criminal offenses against morality: scientific and praxeological foundations] : monohrafiia. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 392 p. [in Ukr.].
16. Tishchenko, V. V. (2002) Koryslyvo-nasylnytski zlochnyny: kryminalistychnyi analiz [Selfish-violent crimes: a forensic analysis] : monohrafiia. Odesa : Yuryd. lit-ra, 360 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Taras Volikov. Theoretical concepts of the development of criminal forensic methods. The article examines the scientific approaches and opinions of forensic scientists regarding the concept of forensic methodology. Forensic methodology as a branch of the science of criminology is a system of scientific provisions and practical recommendations developed on their basis for the investigation of certain types of criminal offenses.

The object of research of forensic methodology, which is the activity of investigating criminal offenses with the relevant subjects, clearly defined by the Code of Criminal Procedure of Ukraine and other normative legal acts, has been analyzed. The sources of the formation of forensic methods, the initial provisions, laws that influence the formation of conceptual foundations and new methods of investigation, are considered. They are: legal norms, in particular criminal and criminal procedural legislation, which establish the signs of the composition of a criminal offense, as well as the subject and limits of evidence during the investigation in criminal proceedings; sections of criminology: general theory of criminology, forensic techniques and forensic tactics, as well as theoretical provisions of other sciences closely related to criminology; the practice of investigating criminal offences, in particular investigative, expert, investigative, prosecutorial, judicial activity. Attention is paid to the practical use of forensic methods developed by science.

The need to create separate interspecies methods of investigation, which unite groups of homogeneous criminal offenses, are characterized by the highest level of generalization and can be used by practical workers at any stage of the investigation, is substantiated.

Keywords: *criminal proceedings, forensic methods, investigator, object of forensic methods, cross-species forensic methods.*